

חינוך בפרשה- פרשת וארא

הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מרצה באחיה

ימין ושמאל-תפרוצי

גם מנהיג זקוק להנחיה כיצד יבצע את תפקידו בחינוך. כך עשה הקב"ה בפרשתנו וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וַיֹּצִיֵם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. '...רש"י מביא 'צָנָה עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם'. להנהיג, להוביל, להדריך ולכוון, אך בנחת.

אתגר מורכב בתחום החינוך ורגיש הוא למצוא איזון מתבקש בין 'שמאל דוחה' לבין 'ימין מקרבת' שלימדו חז"ל שבהם יש לפעול בחינוך ילדים. לא ניתן להעמיד ילד ולפתחו, ללא שנדרוש ממנו. עלינו, המחנכים וההורים, להציב לילד מטרות, לעקוב אחר מילוי המשימות, להעיר ואף להוכיח. אך חובה לזכור תמיד את ו' החיבור, וימין מקרבת. 'שמאל דוחה' תפעל פעולתה כראוי בתנאי שהיא סמוכה ותכופה ל'ימין מקרבת'. אין סתירה בין שתי 'הידיים'!

בימינו שומעים רבות על 'ימין מקרבת'. אכן אנו בדור 'עקבתא דמשיחא', דור חלש הזקוק לליטוף ולרוך. אך כמו שאין 'שמאל דוחה' ללא 'ימין מקרבת' כך לא נראה צמיחה של ממש בלי שנחנך לעמידה במשימות וביצוע מטלות. הג"ר מאיר שמחה הכהן דימה דרישות האב מבנו לחרישת שדה. החורש שדהו נראה כמזיק לקרקע, אך זה מחויב לקליטת הזרעים והמשך גידול הפרי. ברור כי ה'חריש' החינוכי יַעֲשֶׂה בנועם. אך ללא חרישה לא יגדל כלום! אכן, יש תלמידים ויש מצבים בהם עלינו להקל לילד, 'לבוא לקראתו', מקילים, אך לא מוותרים לו, ולא מוותרים עליו!

דרך האמצע

בריש פרשתנו נאמר וַיְדַבֵּר אֲלֵי אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֲלָיו אֲנִי ה', וברש"י נאמן לשלם שכר ואף נאמן להיפרע, להעניש. כך עובד המחנך, מתמרן בין השכר וההענשה. ברם, בבואו לפעול ב'שמאל דוחה' ובענישה, יִשְׁנֶן לעצמו את שהיה רבינו שלמה זלמן אויערבאך אומר, שאם מלמד מעניש חלילה מתוך כעס, או משיקול זר אחר (כמו שיקום מעמדו וסמכותו בפני הכיתה) הרי שיצא שכרו בהפסדו, היות ויש 'יד יצר-הרע באמצע' העונש לא יועיל, ונמצא שהעניש סתם, ללא תועלת.

בספר פרדס יוסף (שמות) מביא דרוש יקר. בשעה שמשה מסתפק ביכולתו להיות מנהיג, אמר וְהֵן לֹא יֵאָמְרוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקִלִּי. אמר לו הקב"ה מָזָה בְּיָדְךָ - כלומר, באיזה שיטה חינוכית אתה נוקט? משה משיב, וַיֹּאמֶר מִטָּה - מקל! (זוכרים את הסרגל המתכתי?...) מָרָהוּ הַקֶּב"ה הַשְּׁלִיכֵהוּ אַרְצָה! אבל, כאשר משליכים את המטה לחלוטין - וַיְהִי לְנִחָשׁ! לרגע נראה כי לולא אימת המקל יהיו כולם לנחשים! על כן קובע הקב"ה דרך הממוצעת, שְׁלַח יָדְךָ וַאֲחַז בְּזַנְבּוֹ ,

אמנם צריך מטה, אך לא 'להגזים' בשימוש בעוצמתו, אחוז בו באחיזה מועטה, ודי! וַיִּשְׁלַח יָדוֹ
וַיַּחֲזֶק בּוֹ וַיְהִי לְמִטָּה בְּכַפּוֹ. השאר את המטה ביד...מלמד שנאלץ להעניש ידע כי הוא נכשל
בחינוך חיובי...שישקיע גם בעצמו...

ואם בנחש עסקינן, מחנכים רבים משמיעים דברי ר' יוחנן (יומא כג.) כל תלמיד חכם שאינו
נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח, בבואם להעניש כחלק מתפקידם בחינוך. אך יראו מה שכתב
מהר"ץ חיות ששמע לפרש את מאמר ריש לקיש, תלמידו ועמיתו של ר' יוחנן (שבת סג.) שיש
לדבוק בת"ח שנוקם ונוטר כנחש, וללמוד תורה מפיו. שהרי הגמרא מלמדת כי נחש נושך ללא
שנהנה כלל מלחישתו (תענית ח. ועוד). זוהי כוונת חז"ל, כנחש! כאשר ת"ח נוקם ונוטר אינו
מתכוון כלל להנאתו! בפניו ניצבים רק כבוד התורה וטובת התלמיד, ולא עצמו והנאתו! מת"ח
כזה תלמד תורה! (וכך ביערות דבש ח"א דרוש טו)

בניך סביב לשולחן

נכון, לעתים יש להעניש, אך גם זה מתוך אהבת ישראל. מסופר כי החפץ חיים נאלץ לסלק
מישיבתו בחור שנסחף אחר דעות כוזבות. שמאל דוחה! אך היות ואין רכבת עד למחרת
בבוקר, הביאו הח"ח ללון אצלו בבית! הנער התקשה להירדם מרוב מועקה. באמצע הלילה
מבחין כי 'כהן הגדול' מתקרב בשקט, ומהדק השמיכה סביבו מפני קור הלילה... חימם גוף
ונשמה! זה עשה חריש חיובי בליבו (כנ"ל) עד שבהמשך שב בתשובה שלימה וימין מקרבת!

אי 'בדרשות כתב סופר כי עם ישראל נמשל לזית, שנותן שְׁמֵנוּ רק לאחר כתישה וחביטה
(שמו"ר ריש תצוה). וזו כוונת דוד המלך בַּיָּד בְּנִיף פְּשִׁתִּי זֵיתִים סָבִיב לְשִׁלְחָנְךָ, אכן, עליך 'ללחוץ'
עליהם כדי שניבו איכות מתוכם, אך לא לדחותם ולהרחיקם! חובה שתהיו קרובים! סָבִיב
לְשִׁלְחָנְךָ בסמוך אליך! הִנֵּה כִּי כֵן - יְבָרַךְ גָּבֶר יָרָא ה'...

בהצלחה בעבודת הקודש!

יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com